

М. Р. Джеймс
ПЕТТЕ БУРКАНА

М. Р. Джеймс

ПЕТТЕ БУРКАНА

●
OLD
GOLD

GAIANA
book&art studio

M. R. JAMES
THE FIVE JARS

© GAIANA book&art, 2021

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да е начин без изричното съгласие на издателство GAIANA book&art.

© Явор Цанев, превод, 2021

© Явор Цанев, оформление на корицата, 2021

За корицата е използвана оригинална илюстрация от първото издание от Gilbert James.

ISBN 978-619-7604-16-0

Монтагю Роудс Джеймс
(01.08.1862 – 12.06.1936)

е известен британски учен, писател, историк, специалист по Средновековие, ректор на *Кингс Колидж* (1905 – 1918) и *Итън* (1918 – 1936).

Запомнен най-вече като майстор на истории за призраци, неговите разкази се смятат за едни от най-добрите в жанра. Творбите му са вдъхновили множество автори, сред които Лъвкрафт, Кларк Аштън Смит, Рамзи Кембъл, Питър Строб и Стивън Кинг.

Петте буркана е единственото произведение на М. Р. Джеймс, писано за деца. Другият му принос към детската литература е преводът на на *Forty-Two Stories* на Андерсен (1930).

Чудноватата, леко иронична и приятна фентъзи история е писана за дъщерята на покойния близък приятел на М. Р. Джеймс – Джеймс Макбрайд. Книгата е отпечатана за първи път през 1922 година и критиката изпитва затруднения при определянето на читателската възраст, за която е предназначена. Според различни източници *Петте буркана* е само привидно книга за деца и може да се чете от хора на всяка възраст, тъй като представя свръхестественото по приказан начин, но и с присъствието на заплашителни и зловещи същества.

Сюжетът не е сложен – героят, за когото можем да предположим, че е самият Джеймс, разказва за намерено от него вълшебно растение, а после и тайнствена кутия, в която има пет буркана с различни мехлеми. Всеки от тях

му дава някаква магическа способност и той открива, че може да вижда, чува и взаимодейства както с животните, така и с иначе невидими за хората същества. Скоро става ясно, че злонамерени сили искат да се доберат до бурканите и той трябва да се справи с тях.

Пътешествието му в неизвестното провокира въображението и фантазията с алтернативен свят, непосредствено до нашия, който едновременно запленива и носи заплаха. Подходът при поднасяне на историята кара читателя да мисли, докато се опитва да разбере заедно с героя в какво се е забъркал, и го оставя да изгради в съзнанието си сам подробностите, като на места авторът умишлено използва неясни загатвания, не разкрива всичко и така придава достоверност на усещането за мистерия.

През 1924 година, в десетия брой на списанието *College Days*, е отпечатан краткият фентъзи разказ „На игрищата щом падне мрак“, за който се предполага, че е част от неосъществен опит за дописване на *Петте буркана*. Затова той е включен в края на настоящото издание и в него отново ще имате възможност да срещнете вече познати образи.

Тук са и оригиналните илюстрации на Гилбърт Джеймс от първото издание.

Накрая не можем да не споменем и ласкавия отзыв на Х. Ф. Лъвкрафт, който в есето си „Сврѣхестественният ужас в литературата“ нарича *Петте буркана* „възхитително юношеско фентъзи“.

I

ОТКРИТИЕТО

Скъпа Джейн,

Спомняш ли си, че беше озадачена, когато ти казах, че съм чул нещо от советите – или ако не озадачена (защото знам, че имаш някакъв опит с подобни неща), поне донякъде нетърпелива да разбереш как точно се е случило. Струва ми се, че е дошъл моментът да го научиш.

Наистина късметът, а не някакво мое умение, ме изпречи на пътя им. Късметът, а също и готовността ми да вярвам не само на очите си. Обещах да не записвам на хартия името на гората, където стана всичко – нека бъде тайна, докато се видим – но другото мога да ти разкажа точно както се случи.

Покрай тази гора тече поток, водата му е кафява и спокойна. От другата му страна се простират равни ливади, а отвъд тях се издига хълм, почти напълно обрасъл с дъбова гора. Покрай потока растат елши и той е добре засенчен, но на места слънцето успява да проникне с лъчите си през листата.

Денят, за който ти разказвам, беше през ранния септември и беше много горещ. Бях дошъл сред ливадите с идеята да постоя край потока и да почета. Единствената промяна в плана беше,

че вместо да седна, легнах и вместо да почета, заспах.

Знаеш как понякога – макар и много, много рядко – виждаш в съня си нещо, за което си сигурна, че е истинско. Така се случи и с мен тогава. Не съм сънувал никаква история или някакви хора, сънувах само едно растение. В съня никой нищо не ми каза за него; то просто си растеше под едно дърво – виждах само малка част от корена на дървото – стар, крив корен, покрит с мъх, с три подобни на очи дупки, заобиколени от мъха – срещала си такива. Растението не беше нещо особено: нямаше цветове или плодове, растеше доста ниско до земята и най-много приличаше на вълче биле. Представляваше шест листа, разположени в кръг, доста разперени и с по девет точки на всяко от тях. Както казах, видях подробностите съвсем ясно и ги запомних, защото шест по девет прави петдесет и четири, а това е число, което имаше защо да запомня в онзи момент.

Е, в съня ми нямаше друго, но и така той се запечата в паметта ми като снимка и бях сигурен, че ако някога отново видя корена на дървото и растението, ще ги позная. И макар че нито чух, нито разбрах нещо повече от това, което ти казах за тях, в главата ми се зароди мисълта, че това растение *си заслужава да бъде намерено*.

Като се събудих, продължих да лежа на тревата, само на една-две крачки от потока, обхванат от леност и заслушан в шумоленето му, докато след пет-шест минути – дали отново задрямвах, или не, няма голямо значение – звукът от водата наподобя думи и занарежда: *Струя, струя...* – и

така безброй пъти. Беше приятно, защото, макар в поезията да сме чували за ромолящи потоци и да обожавам звуците, които те издават, не мога да кажа, че някога ми се е случвало да различавам в тях думи. Когато накрая станах и се разсъних, реших, че ще се вслушам в думите на водата и ще тръгна нагоре по течението, вместо надолу. Така и направих, а потокът ме поведе през равните ливади покрай гората и от време на време дочух същия особен шум, който звучеше като *струя, струя*.

Не след дълго стигнах до мястото, където от гората изтичаше друг поток и се вливаше в този, който следвах аз, а точно там, където те се срещаша, вместо мост имаше два напречни пръта, подобни на релси, по които можеш спокойно да преминеш. Без много да се замислям, минах по тях, с идеята да проуча новия поток, който течеше доста по-буйно и обещавахе нагоре по течението му да открия малки бързеи и водоскоци. Сега, като бях на брега му, открих, че няма грешка: той нареждаше *Струя* или даже *Следя*, много по-ясно от другия. Прекосих го и отидох на няколко ярда по протежение на стария поток. Преди новият да се влее в него, нищо подобно не се чуваше. Върнах се обратно до предишния – той говореше съвсем отчетливо. Разбира се, нямаше съмнение какво трябва да се направи. Това бе нещо съвсем ново и дори ако трябваше да пропусна чая си, беше редно да го изследвам. Така че поех срещу течението на потока и навлязох в гората.

Въпреки че се оглеждах за необичайни неща – и по-специално за растението, за което не спи-

рах да мисля – не мога да кажа, че забелязах нещо особено в потока, храстите, насекомите или дърветата (освен думите, които водата продължаваше да изрича), поне докато вървах по равното. Скоро обаче стигнах до стръмен сипей – земята започваше рязко да се спуска, а бързеите и водоскоците на потока бяха много весели и интересни. Тогава освен неговото *Следя*, което беше заменило *Струя*, чувах от време на време *Добре*, което беше окуражаващо и вълнуващо. Все още обаче нямаше нищо необичайно, поне доколкото виждах.

Катеренето по склона покрай брега продължи дълго. На върха му се образуваше нещо като тераса, доста висока и с големи стари дървета – предимно дъбове. Зад нея имаше още един склон и още гори, но те не ме интересуваха. За момента се бях наскитал. Тук беше началото на потока и бях намерил това, което най-много харесвам в природата – истински извор, съвсем непокътнат.

Пет-шест дъба растяха в полукръг, а на сред равната земя срещу тях се намираше почти идеално кръгъл вир, с диаметър не повече от четири-пет крачки. Дъното му беше от светъл пясък, който непрекъснато се издигаше на малки яйцевидни хълмчета и пак се слягаше. Беше най-чистият и хубав извор, който съм виждал, и можех да го гледам с часове. Приседнах до него и наистина го погледах известно време, без да мисля за друго, освен за това какъв късмет е да попадна тук. Тогава обаче се зачудих дали и той не говори нещо. Естествено, не можех да очаквам да каже *Следя*, защото бях стигнал до края на следата. Така че се заслушах с известно любопит-

ство. Не беше по-шумен от потока – вирът беше дълбок. Помислих си обаче, че сигурно казва нещо и наведох главата си възможно най-близо до повърхността на водата. Ако не се лъжа (а както се оказа впоследствие, не грешах), думите бяха: *Събирай, събирай, подбирай, подбирай* или *бързай, бързай*.

От известно време бях спрял да мисля за растението, но както може би се досещаш, това ми припомни за него, аз се надигнах и започнах да оглеждам корените на старите дъбове, които растяха непосредствено до извора. Не, нито един от корените откъм водата не беше като онзи, който бях сънувал – и все пак имах силното усещане, че именно тук някъде трябва да се намира растението. Така че минах от другата страна на дърветата, като внимавах да вървя от дясно наляво, в съответствие с посоката на слънцето.

Е, не грешах. В задната част на централния дъб открих корените, които бях сънувал, с мъха и дупките като очи, а между тях – и растението. Струва ми се, че единственото, по което се различаваше на външен вид, беше, че е необикновено зелено. Сякаш бе събрало в себе си всичката зеленина, която е необходима за цяло поле с трева.

Не ми се искаше да го докосвам. Вместо това се върнах до извора и се заслушах, за да се уверя, че още чувам същите думи. Да, така беше: *Събирай, събирай, бери*. Но от време на време се дочуваше и нещо друго, което – убий ме – не можеш да разбера. Легнах, долепих ръка до ухото си и затаих дъх. Можеше да е *кора от дърво, тъмно дърво* или *буре от дърво*. Накрая търпението ми се изчерпи и казах: